

วารสารวิชาการ
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

การปรับตัวด้านการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิม:

กรณีศึกษาจังหวัดสงขลา

Work Self-adjustment among Elderly Muslims:

A Case Study of Songkhla Province

วราพัชร จันทร์เสိုင်

นิสิตระดับปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาพัฒนามนุษย์และสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มนทกานต์ ฉิมมามี

อาจารย์ประจำสถาบันวิจัยสังคม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Abstract

The objective of this research was to study the career Self-adjustment among elderly Muslims in Songkhla province leading to the proposal of self-adjustment and work provision for people who are entering the aging society.

The research results showed that elderly Muslims who lived in rural areas were more likely to work than those who lived in urban environments. The main reason was that they received insufficient income for living even though the government had the income guarantee policy providing an allowance to the elderly in Thailand. Elderly Muslims must adjust their lifestyle or look for a new career although they had attained retirement age. Therefore, increasing the work opportunity for the elderly was another alternative for them to utilize their potential and knowledge to generate income for themselves and their family. Moreover, elderly Muslims undertook the role of the religious leader conducting religious activities. Educating community members to promote and

prepare them before entering the aging society and to spend the final stage of their life happily as quality and respected elderly in society.

Keywords:

Work, Self-adjustment, Provision, Elderly Muslim

บทคัดย่อ

การศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตด้านการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา อันนำไปสู่การจัดทำข้อเสนอแนะเพื่อเตรียมความพร้อมด้านการปรับตัวและการทำงานของกลุ่มที่กำลังจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ

ผลการศึกษาวิจัยนี้ พบว่า ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่อาศัยในพื้นที่ชนบทนั้นมีโอกาสที่จะทำงานสูงกว่าผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่อยู่ในพื้นที่เมือง เนื่องจากปัญหาที่สำคัญ คือ ผู้สูงอายุมิรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ แม้รัฐบาลจะมีนโยบายสร้างหลักประกันทางรายได้โดยการจ่ายเบี้ยยังชีพให้แก่ผู้สูงอายุทั่วประเทศแล้ว ทั้งนี้ ผู้สูงอายุชาวมุสลิมอาจต้องปรับตัวหรือแสวงหาอาชีพใหม่แม้จะอยู่ในวัยเกษียณอายุแล้ว ดังนั้น การเพิ่มโอกาสในการทำงานให้กับผู้สูงอายุจึงเป็นแนวทางหนึ่งเพื่อให้ผู้สูงอายุชาวมุสลิมสามารถใช้ศักยภาพ และองค์ความรู้ที่มีอยู่เพื่อสร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว นอกจากนี้ ผู้สูงอายุชาวมุสลิมยังมีบทบาทหน้าที่ในการเป็นผู้นำทางศาสนา ในการดำเนินกิจกรรมทางศาสนาให้ความรู้แก่คนในชุมชนในการส่งเสริม และเตรียมความพร้อมในการวางแผนเมื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุใช้ชีวิตบั้นปลายอย่างมีความสุข เพื่อนำไปสู่เป้าหมายให้เป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพทางสังคม

คำสำคัญ:

การทำงาน, การปรับตัว, การเตรียมความพร้อม, ผู้สูงอายุชาวมุสลิม

1. บทนำ

การเปลี่ยนแปลงทางด้านประชากรเป็นผลจากความสำเร็จของการพัฒนาเศรษฐกิจและความเจริญก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยเฉพาะทางการแพทย์และนวัตกรรมทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทำให้ประชากรมีอายุยืนยาวขึ้น ขณะที่อัตราการเกิดลดลง สัดส่วนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ การเพิ่มขึ้นของสัดส่วนประชากรสูงอายุเป็นสถานการณ์ที่ทุกประเทศทั่วโลกกำลังเผชิญและตระหนักถึงผลกระทบที่จะตามมา

จากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรที่กล่าวข้างต้นใน พ.ศ. 2557 ทำให้สัดส่วนประชากรผู้สูงอายุคิดเป็นประมาณร้อยละ 14.9 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ และมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นเป็นร้อยละ 20 ในช่วงอีก 10 ปีข้างหน้า ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ย่อมส่งผลกระทบต่อประเทศไทยในหลายๆ ด้านทั้งในระดับจุลภาคและมหภาค อาทิ อัตราการพึ่งพิง (dependency ratio) ของประชากรสูงอายุต่อประชากรวัยแรงงานที่สูงขึ้น โดยในปี 2553 ประชากรวัยทำงาน 1 คน ต้องเลี้ยงเด็ก 0.3 คน และผู้สูงอายุ 0.2 คน แต่ในปี 2583 อัตราส่วนพึ่งพิงเพิ่มขึ้นเป็นประชากรวัยทำงาน 1 คน ต้องเลี้ยงดูผู้สูงอายุ 0.6 คน (สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2556) เมื่อสัดส่วนกำลังแรงงาน (labor force) ในประเทศมีขนาดเล็กลงเรื่อยๆ ย่อมจะกระทบต่อภาคการผลิตและภาคการลงทุนของประเทศ ผลการวิเคราะห์จากฐานข้อมูลจำนวนประชากรของประเทศไทย ในปี 2560 พบว่า ประเทศไทยมีจำนวนผู้สูงอายุ ทั้งสิ้น 11.3 ล้านคน โดยผู้สูงอายุที่ยังคงทำงานอยู่ราว 3.9 ล้านคน เพื่อหารายได้เสริมและเลี้ยงครอบครัว หรือหาเลี้ยงตัวเอง เนื่องจากผู้สูงอายุบางคนไม่มีคนดูแล (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2560)

สำหรับบริบทผู้สูงอายุในพื้นที่การศึกษาครั้งนี้ คือ จังหวัดสงขลา มีประชากรผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป จากข้อมูลสถิติประชากรจังหวัดสงขลา ในปี พ.ศ. 2562 พบว่าประชากรมีทั้งสิ้น 1,435,968 คน และมีจำนวนผู้สูงอายุ 210,921 คน คิดเป็นร้อยละ 15.31 จากข้อมูลการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรจังหวัดสงขลา จะเห็นได้ว่าอัตราส่วนภาระพึ่งพิงที่ประชากรวัยทำงานจะต้องรับ

ภาวะในการดูแลผู้สูงอายุมีแนวโน้มสูงขึ้น ทั้งนี้ การปรับตัวด้านการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิม ที่มีความหลากหลายของอาชีพในระหว่างก่อนและหลังเกษียณอายุการทำงาน และมีประเด็นทางศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง จะต้องมีการวางแผนและพัฒนาอาชีพที่สำคัญสำหรับผู้สูงอายุการให้คำปรึกษาอาชีพ (career counseling) ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถเลือกเป้าหมาย วางแผนอาชีพ และพัฒนาอาชีพได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ มีปัจจัยด้านความเชื่อ และวิถีการดำเนินชีวิตที่ยึดถือตามหลักศาสนาและคำสอนของอัลกุรอานอย่างเคร่งครัด ทั้งนี้จะไม่ค่อยปรากฏการรายงานว่ามีชาวมุสลิมเข้าไปรับบริการสถานสงเคราะห์คนชรา เนื่องจากตามหลักการที่ศาสนาได้วางไว้ คือ การดูแลผู้สูงอายุเป็นหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัว จากคำสอนในศาสนาอิสลามที่อาจมีความแตกต่างจากศาสนาอื่นในเรื่องความประเพณีและการปฏิบัติจึงทำให้การดูแลผู้สูงอายุ การปฏิบัติตนของผู้สูงอายุมีความแตกต่างออกไป (สุลิต แววรรณเจือ, 2555) ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวิถีชีวิตด้านการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา เพื่อให้สามารถเลี้ยงดูตัวเองได้ ไม่เป็นภาระของลูกหลาน และมุ่งไปสู่การเป็นสังคมที่ใช้เงินออมของตนเองเพื่อดูแลตัวผู้สูงอายุเอง รวมไปถึงการมีสวัสดิการจากภาครัฐเข้ามาดูแล อย่างน้อยที่สุดเพื่อให้สามารถหลุดพ้นกับดักของวัยพึ่งพิงในอนาคต

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการปรับตัวในวิถีชีวิตด้านการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา อันจะนำไปสู่การจัดทำข้อเสนอแนะเพื่อเตรียมความพร้อมด้านการปรับตัวและการทำงานของกลุ่มที่กำลังจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ

3. แนวคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

สถานการณ์ปัญหาและแนวโน้มเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

หากพิจารณาลักษณะที่สำคัญของประชากรสูงอายุไทย ในปัจจุบัน จะพบว่าผู้หญิงมีอายุยืนยาวกว่าผู้ชาย ทำให้ผู้หญิงสูงอายุมีจำนวน

และสัดส่วนมากกว่าผู้ชายสูงอายุและกลายเป็นประชากรส่วนใหญ่ โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุวัยปลาย ผู้สูงอายุในปัจจุบันมีการศึกษาสูงขึ้นกว่าในอดีตและช่องว่างทางการศึกษาระหว่างผู้สูงอายุชายและหญิงลดลง ผู้สูงอายุหญิงจะมีส่วนที่เป็นโสด หย่าร้างและเป็นหม้าย (เนื่องจากคู่สมรสเสียชีวิต) สูงกว่าผู้สูงอายุชาย นอกจากนี้ การลดลงของภาวะเจริญพันธุ์ การเพิ่มขึ้นของสัดส่วนผู้สูงอายุที่เป็นโสด และการย้ายถิ่นของบุตร ส่งผลให้แบบแผนการอยู่อาศัยกับบุตรมีแนวโน้มลดลงในขณะที่การอยู่ตามลำพังหรืออยู่กับคู่สมรสเท่านั้นเพิ่มขึ้น (รติมา คชนันท์, 2561)

เมื่อพิจารณาการทำงานของผู้สูงอายุ ตั้งแต่ปี 2556-2560 พบว่าจำนวนผู้สูงอายุที่ทำงานมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปีจาก 3.45 ล้านคน ในปี 2556 เป็น 4.06 ล้านคน ในปี 2560 และเมื่อพิจารณาตามเพศ พบว่า ทั้งเพศชายและเพศหญิงมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเช่นเดียวกับภาพรวม โดยเฉพาะเพศชายเพิ่มขึ้นจาก 2.0 ล้านคน ในปี 2556 เป็น 2.36 ล้านคน ในปี 2560 และเพศหญิงเพิ่มขึ้นจาก 1.45 ล้านคน ในปี 2556 เป็น 1.70 ล้านคนในปี 2560 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2560)

สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน, 2557 ได้ทำการสำรวจพบว่าผู้สูงอายุที่ทำงานส่วนใหญ่ประกอบอาชีพผู้ปฏิบัติงานที่มีฝีมือในด้านการเกษตรและการประมงร้อยละ 61.5 รองลงมาเป็นพนักงานบริการและพนักงานในร้านค้า ร้อยละ 17.3 ผู้ปฏิบัติงานด้านความสามารถทางฝีมือและธุรกิจการค้า ร้อยละ 8.4 อาชีพขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ในด้านการขาย ร้อยละ 6.1 ผู้ปฏิบัติการโรงงานและเครื่องจักร ร้อยละ 2.6 ผู้บัญญัติกฎหมาย ข้าราชการระดับอาวุโสและผู้จัดการ ร้อยละ 2.2 ผู้ประกอบวิชาชีพด้านต่าง ๆ ร้อยละ 0.9 ผู้ประกอบวิชาชีพด้านเทคนิคสาขาต่าง ๆ ร้อยละ 0.7 และเสมียน ร้อยละ 0.4 ตามลำดับ

งานที่พบว่าผู้สูงอายุทำงานอยู่ส่วนใหญ่ คือ ในสาขาเกษตรกรรม การป่าไม้ และการประมง 2.2 ล้านคน หรือร้อยละ 18.9 รองลงมาเป็น สาขาการขายส่ง และการขายปลีก การซ่อมแซม ยานยนต์และรถจักรยานยนต์ 4.6 แสนคน หรือร้อยละ 13.5 สาขาการผลิต 2.7 แสนคน หรือ

ร้อยละ 7.9 สาขากิจกรรมโรงแรม และการบริการด้านอาหาร 1.6 แสนคน หรือร้อยละ 4.6 และสาขาการก่อสร้าง 9.4 หมื่นคน หรือร้อยละ 2.8

เมื่อพิจารณาระดับการศึกษาที่สำเร็จของผู้สูงอายุที่ทำงาน พบว่า ไม่มีการศึกษา/ต่ำกว่าระดับประถมศึกษาร้อยละ 80.2 ระดับประถมศึกษา ร้อยละ 8.0 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ระดับอุดมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา ตอนปลาย มีสัดส่วนใกล้เคียงกันคือร้อยละ 4.0 ร้อยละ 3.9 และร้อยละ 3.7 ตาม ลำดับ และเมื่อเปรียบเทียบระหว่างเพศชายและเพศหญิงตามระดับการศึกษา ที่สำเร็จ พบว่า ผู้สูงอายุเพศชายที่ทำงาน ไม่มีการศึกษา/ต่ำกว่าระดับ ประถมศึกษาร้อยละ 76.9 ระดับประถมศึกษา ร้อยละ 8.4 ระดับมัธยมศึกษาตอน ต้นร้อยละ 5.4 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและระดับอุดมศึกษามีสัดส่วนใกล้เคียงกันคือร้อยละ 4.9 และ 4.2 ตามลำดับ สำหรับเพศหญิง ไม่มีการศึกษา/ ต่ำกว่าระดับประถมศึกษา ร้อยละ 84.7 ระดับประถมศึกษา ร้อยละ 7.6 ระดับ อุดมศึกษาร้อยละ 3.5 ระดับมัธยมศึกษา ตอนต้นร้อยละ 2.1 และระดับ มัธยมศึกษาตอนปลายร้อยละ 2.0

แนวคิดเกี่ยวกับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ

รายงานขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labour Organization: ILO) เรื่องงานที่มีคุณค่าของแรงงานผู้สูงอายุในประเทศไทย ได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ ดังนี้ (International Labour Organization, 2009)

1. ส่งเสริมโอกาสการจ้างงานแก่ผู้สูงอายุ เพื่อเพิ่มผลผลิตการผลิต และการพัฒนาทางเศรษฐกิจสังคมของประเทศไทย โดยการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ ในกลุ่มนายจ้างในภาคเอกชน ให้ตระหนักถึงความรู้ความสามารถของแรงงาน สูงอายุ ระบบการเกษียณที่ยืดหยุ่น รางวัลหรือสิ่งกระตุ้นที่สนับสนุนการกลับมา เข้ารับการฝึกอบรมทักษะใหม่ และการจ้างงานใหม่ของผู้สูงอายุ และการ เปิดโอกาสให้แรงงานสูงอายุได้เพิ่มพูนทักษะของตนเอง

2. ขยายภาคงานที่ผู้สูงอายุจะมีโอกาสหารายได้ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ ทำงานในภาคเกษตรแต่ยังมีภาคการผลิตอื่น ๆ ที่มีศักยภาพ เช่น การค้า การผลิต การคมนาคม การสื่อสารและอุตสาหกรรมชุมชน

3. ลดความเปราะบางของผู้สูงอายุ โดยการเพิ่มโอกาสการหารายได้ให้ผู้สูงอายุ มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพื่อลดช่องว่างระหว่างแรงงานที่มีอายุมากกว่า 60 ปี และวัยแรงงาน

4. ส่งเสริมระบบประกันสังคม ซึ่งรวมถึงในระดับชุมชน เพื่อสนับสนุน ระบบสวัสดิการของภาคเอกชนและภาครัฐ

5. เพิ่มความเข้าใจในประเด็นดังกล่าวให้มากขึ้น ตลอดจนปรับปรุง การเก็บข้อมูลสถิติเพื่อใช้ในการกำหนดนโยบาย ทั้งนี้ รวมถึงการมีส่วนร่วมของ องค์กรนายจ้าง ลูกจ้าง กลุ่มทางสังคม และผู้กำหนดนโยบาย และศึกษา เปรียบเทียบการดำเนินงานของประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาค

แนวทางการปรับตัว

การจำแนกการปรับตัว (สมนึก สุกหงส์โสภณ, 2540) แบ่งออกได้ดังนี้

1. การปรับตัวทางร่างกาย

การปรับตัวทางร่างกายเป็นการปรับตัวต่อสิ่งเร้า โดยการ เปลี่ยนแปลงการทำงานส่วนประกอบและโครงสร้าง เพื่อรักษาคุณภาพของชีวิต

1) การปรับตัวชั่วคราวทางร่างกายเป็นการเปลี่ยนแปลงด้วย กลไกการรักษาความสมดุลของร่างกาย ซึ่งเป็นการทำงานช่วงสั้น ๆ เช่น การ ปรับตัวต่ออุณหภูมิ การปรับความดันโลหิต

2) การปรับตัวทางร่างกายอย่างถาวร เป็นการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างและการทำหน้าที่ของระบบชีวิตที่มีผลถาวร เช่น การมีกล้ามเนื้อเพิ่มขึ้น มีหลอดเลือดมาเลี้ยงเพิ่ม ฯลฯ การปรับตัวอย่างถาวรเกิดจากการปะทะสัมพันธ์ กับสิ่งแวดล้อมซ้ำ ๆ ต่อเนื่องกัน หรือฝึกหัดเป็นเวลานาน

2. การปรับตัวทางจิตใจ

การปรับตัวทางจิตใจ หมายถึง การปรับเปลี่ยนทาง บุคลิกภาพ และพฤติกรรมในกระบวนการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เช่นการปรับ ในทัศนคติ ความเชื่อ เป้าหมายความประพฤติหรืออุปนิสัย เพื่อช่วยให้สามารถ ดำรงชีวิตในสังคมได้ดีขึ้น เป็นกระบวนการที่บุคคลต้องใช้ในการทำงานของจิตใจ 2 ประการ คือ

1) การใช้กลไกป้องกันตนเอง เป็นกลไกที่เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติตามธรรมชาติเกิดขึ้นโดยบุคคลไม่รู้ตัว ไม่อยู่ในความควบคุมทางจิตใจ เกิดขึ้นในระบบจิตไร้สำนึก เช่น พฤติกรรมถดถอย ผู้ใหญ่กลับอ่อนแอคล้ายเด็ก ฯลฯ

2) การใช้การศึกษาเรียนรู้ ฝึกฝนตนเอง เป็นกระบวนการที่ดำเนินการโดยใช้ความพยายามและความตั้งใจในระดับจิตสำนึก เรียนรู้วิธีการปรับตัว หรือกลไกการป้องกันตนเอง และเลือกวิถีกลไกเหล่านี้มาใช้โดยความตั้งใจ

3. การปรับตัวทางด้านสังคม

เป็นการปรับตัวทางพฤติกรรมที่อยู่บนพื้นฐานกระบวนการทางบุคลิกภาพและทางกายภาพ เพื่อรักษาดุลยภาพระหว่างความต้องการ ความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรม ผลักดันให้บุคคลต้องปรับตัว

4. ขอบเขตการวิจัย

4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษานี้เป็นการศึกษารูปแบบการปรับตัวด้านการทำงาน ลักษณะเฉพาะทางสังคมและวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิม รวมถึงการเตรียมความพร้อมในด้านการทำงานของชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา

4.2 ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย

ผู้วิจัยได้ทำการเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเฉพาะเจาะจงไปที่ผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา โดยในการกำหนดกลุ่มเป้าหมายในการสัมภาษณ์ครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ในการคัดเลือก 2 เกณฑ์ ดังนี้

1. กลุ่มผู้สูงอายุชาวมุสลิม ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 36 ราย

ลักษณะของกลุ่มประชากร (ผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา)

เกณฑ์การคัดเลือก : 1. มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป

2. นับถือศาสนาอิสลาม

3. สามารถสื่อสารได้

4. ที่ยังคงทำงานประกอบอาชีพอยู่

5. อาศัยอยู่ในพื้นที่ตั้งแต่ 2 ปีขึ้นไป

เกณฑ์การคัดออก : 1. ในขณะที่ให้สัมภาษณ์ไปแล้วเกิดความ

ไม่สนใจที่จะตอบคำถาม หรือผู้สูงอายุที่อาการเจ็บป่วยต้องออกจากกรให้ข้อมูล (ผู้วิจัยเป็นผู้คัดกรองภายใต้คำแนะนำและตรวจสอบของอาจารย์ที่ปรึกษา)

2. เขตที่อยู่อาศัย คือ ชุมชนชนบท

4.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ศึกษาในจังหวัดสงขลา เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีจำนวนผู้สูงอายุเป็นจำนวนมาก และในพื้นที่อำเภอสิงหนครเป็นพื้นที่ที่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่มากที่สุดในจังหวัดสงขลา ตำบลทิงหม้อ ได้แก่ หมู่ 1 บ้านเขาเขียว หมู่ 2 บ้านท่าเสา หมู่ 3 บ้านนอก ตำบลหัวเขา ได้แก่ หมู่ 4 บ้านหัวเขา หมู่ 5 บ้านท่าเขา หมู่ 6 บ้านหัวเลน และตำบลม่วงงาม ได้แก่ หมู่ 3 บ้านม่วงงาม หมู่ 6 บ้านม่วงงาม

5. วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลเริ่มจากการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการเตรียมความพร้อมด้านการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา และการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เพื่อให้ได้คำตอบในแง่มุมต่าง ๆ ที่ซับซ้อน ซึ่งให้ผู้ตอบได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิม ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นแนวทางในการเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ผู้วิจัยทำการศึกษาวิจัยครั้งนี้เริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคม พ.ศ. 2562 - เดือนตุลาคม พ.ศ. 2562 เป็นระยะเวลา 8 เดือน ผู้วิจัยได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย งานวิจัยได้ผ่านการรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัย

ที่ 276.1/61 COA No. 060/2563

กลุ่มเป้าหมายหลัก คือ ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่อาศัยในเขตพื้นที่ชนบทของจังหวัดสงขลา ที่ยังคงทำงานเลี้ยงชีพอยู่ ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ศึกษาในจังหวัดสงขลา คือ กลุ่มผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 36 คน และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่

1) กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของผู้สูงอายุในพื้นที่ ได้แก่ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสงขลา สำนักงานจัดหางานจังหวัดสงขลา สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดสงขลา สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน 12 สงขลา องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา จำนวน 5 คน

2) กลุ่มผู้นำชุมชนในพื้นที่ศึกษา ทั้งกลุ่มผู้นำทางการ ผู้นำทางศาสนา ผู้นำกลุ่มการประกอบอาชีพ จำนวน 5 คน

สำหรับกลุ่มเป้าหมายหรือผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยที่อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ หรือไม่พูดภาษาไทยจะมีการยินยอมให้มีล่ามภาษามลายูคอยแปลภาษาในการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุชาวมุสลิม

การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการวิเคราะห์เชิงคุณภาพโดยใช้เนื้อหาหาข้อมูลจากการตรวจสอบเอกสาร การสัมภาษณ์เจาะลึก การสังเกต นำเสนอเป็นความเรียงและนำมาสรุปเป็นประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานเหตุการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในความหมาย และความสัมพันธ์ของข้อมูลต่าง ๆ ที่ปรากฏข้อมูลที่ถูกจัดบันทึกไว้ เพื่ออธิบายการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา

6. ผลการวิจัย

การศึกษาวิถีชีวิตด้านการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา อันจะนำไปสู่การจัดทำข้อเสนอแนะเพื่อเตรียมความพร้อมด้านการปรับตัวและการทำงานของกลุ่มที่กำลังจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุทั้งนี้ผลการศึกษาที่สำคัญของกลุ่มเป้าหมายและประเด็นที่สำคัญมีดังนี้

ตารางที่ 1 สถานการณ์การทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา จำแนกตามกลุ่มอายุ พื้นที่ และอาชีพ

ตารางที่ 1 สถานการณ์การทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา จำแนกตามกลุ่มอายุ พื้นที่ และอาชีพ

ชุมชนชนบท	60 – 69 ปี	70 ปีขึ้นไป
	1) อาชีพประกอบธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย - เป็นเจ้านายตัวเอง - ไม่มีลูกจ้าง ต้องทำทุกอย่างด้วยตนเอง - ค้าขายภายในชุมชน - เป็นอาชีพที่คนในชุมชนทำอาชีพคล้าย ๆ กัน 2) อาชีพรับจ้างทั่วไป - ใช้ฐานทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนในการประกอบอาชีพหรือเป็นวัตถุดิบในการทำมาหากิน - มีเวลาที่ยืดหยุ่น - คนในชุมชนชนบทจะทำงานรับจ้างที่อาศัยอยู่กับบ้านมากขึ้น 3) อาชีพประมงพื้นบ้าน - ส่วนใหญ่ใช้แรงกายเป็นหลัก - คนและทรัพยากรธรรมชาติพึ่งพาอาศัยกัน มีกฎกติกาการใช้ทรัพยากรร่วมกัน - ยังใช้อุปกรณ์อย่างเดิม หรือภูมิปัญญาดั้งเดิม เช่น การสังเกตทิศทางลม เพื่อช่วยวางแผนในการจับสัตว์น้ำแต่ละชนิด 4) อาชีพงานรับจ้างในกิจกรรมต่อเนื่องประมงทะเล - นำทรัพยากรทางทะเลไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ การแปรรูปอาหารฮาลาล - ใช้เวลาหลังจากการทำประมง มาทำรับจ้างซ่อมรถ ซ่อมโพงพาง เป็นต้น	1) อาชีพประกอบธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย - เป็นเจ้านายตัวเองต่อไป ไม่มีลูกหลานอย่างสืบทอดกิจการต่อ หรือมีแต่ก็ไม่สนใจเท่าที่ควร - การเปิด - ปิดร้านไม่เป็นประจำ เพราะต้องไปหาหมอ หรือบางครั้งเกิดอาการเจ็บป่วย ทำให้ไม่สามารถมาทำงานได้ - ความกระฉับกระเฉง ความคล่องแคล่วในการทำงานลดน้อยลง เพราะดูแลกิจการตามลำพัง ลูกหลานจะมาช่วยบ้างบางครั้ง เนื่องจากลูกหลานก็ต้องออกไปทำงานรับจ้างหารายได้เลี้ยงครอบครัว 2) อาชีพรับจ้างทั่วไป - เป็นอาชีพที่ผู้สูงอายุชาวมุสลิมในชนบททำงานอยู่กับบ้านมากขึ้น - ลักษณะอาชีพจะไม่มีเปลี่ยนแปลงคือ เมื่อเข้าสู่วัยเกษียณอายุมาจนถึงอายุ 70 ปีขึ้นไป ก็ยังคงประกอบอาชีพเดิมอยู่ แต่งานรับจ้างที่ทำได้ไม่ได้อีก หรือทำไม่ได้ทั้งวัน และใช้เวลาส่วนหนึ่งในการพักผ่อนอย่างมากสำหรับผู้สูงอายุช่วงวัยนี้ 3) อาชีพงานรับจ้างในกิจกรรมต่อเนื่องประมงทะเล - ในภาคการประมง ผลการศึกษา พบว่าหลังจากอายุ 70 ปีขึ้นไป ผู้สูงอายุจะไม่ได้ทำประมงแล้ว แต่จะหันมาทำงานรับจ้างในกิจกรรมต่อเนื่องประมงแทน เพราะว่าเป็นงานที่ทำอยู่กับบ้าน เป็นงานที่ไม่หนัก และไม่ใช้แรงกาย ซึ่งจะเป็นงานรับจ้างซ่อมรถ ซ่อมโพงพาง เป็นต้น

6.1 รูปแบบการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมหลังวัยเกษียณอายุ แบ่งได้เป็น 3 รูปแบบหลัก ได้แก่

6.1.1 การทำงานในรูปแบบเดิม

ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่ทำงานอยู่ในรูปแบบเดิม ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพการเกษตรและประมงพื้นบ้าน เพราะเป็นอาชีพที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งจะเรียนรู้วิธีทำมาหากินจากพ่อแม่ และได้ออกไปช่วยครอบครัวทำงานตั้งแต่เล็กจนโต ลักษณะที่อยู่อาศัยจะเป็นบ้านติดชายทะเลสาบสงขลา ซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์มากในอดีต อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบัน ผู้สูงอายุมีการปรับตัวโดยเปลี่ยนมาใช้เครื่องทุ่นแรงมากขึ้น (อวนรุน อวนลาก และการใช้วนตาดีในการจับสัตว์น้ำในเวลากลางคืน) ในขณะที่เดียวกัน คนในหมู่บ้านก็หันมาทำอาชีพประมงกันมากขึ้นเรื่อย ๆ จนทำให้ทรัพยากรทางทะเลลดน้อยลง คนในชุมชนจึงต้องมีการตั้งกฎกติกาและข้อตกลงกัน เพื่อช่วยเหลือและอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลไว้ เช่น การห้ามจับปลาในฤดูวางไข่ การห้ามใช้วนตาดีเพื่อจับปลา เป็นต้น

“...ประมงพื้นบ้านเฝ้าบอกว่าเปรียบเหมือนนก ตรงไหนมีเหยื่อ ก็จะวางอวนไว้ตรงนั้น ประมงพื้นบ้านจะวางไปเลยโดยไม่ใช้เครื่องดาวเทียม จะดูธรรมชาติเป็นหลัก...”

(เปี้ยยาว นามสมมติ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน 2562)

จากคำพูดข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงเรื่องการดำรงชีวิตของชาวประมงและทรัพยากรทางทะเลที่อุดมสมบูรณ์ ก่อนที่ทะเลสาบเกิดความเสื่อมโทรม และทรัพยากรทางทะเลลดจำนวนลงไปในปัจจุบัน ดังนั้น วิธีการทำงานแบบเดิมของผู้สูงอายุจะยังคงมีอยู่ ปัจจุบันสำคัญในการสนับสนุนการทำงานของผู้สูงอายุในกลุ่มนี้ คือ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นแหล่งทำมาหากินของกลุ่มเกษตรกรหรือชาวประมงพื้นบ้าน ซึ่งทั้งคนในชุมชน และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ต้องเข้ามาดูแลและเข้มงวดในการดำเนินการตามกฎหมายที่จัดไว้

6.1.2 การประกอบอาชีพอิสระหรือรับจ้างทั่วไป

ข้อค้นพบสำคัญจากการเก็บข้อมูลภาคสนามกับกลุ่มผู้สูงอายุชาวมุสลิม พบว่า กลุ่มที่เคยประกอบอาชีพที่ต้องใช้แรงงานในภาคอุตสาหกรรม เช่น เคยเป็นพนักงานในโรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น หลังจากที่ดินเองเริ่มเข้าสู่อายุ 60 ปีแล้ว ทำให้การใช้แรงงานในการทำงานค่อนข้างลำบาก ประกอบกับสุขภาพร่างกายที่มีโรคภัยไข้เจ็บ ทำให้ไม่สามารถประกอบอาชีพอย่างคนหนุ่มสาวได้ จึงต้องหันมาปรับเปลี่ยนอาชีพที่ไม่ใช้แรงงาน ซึ่งส่วนใหญ่ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่ให้ข้อมูลจะเลือกอาชีพหลังเกษียณ เป็นงานที่ทำอยู่กับบ้าน เช่น เปิดร้านขายของชำ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มผู้สูงอายุที่หันไปประกอบอาชีพอิสระทั้งที่เป็นเจ้าของกิจการเอง เช่น ค้าขายเครื่องประดับ ทำขนมขายส่งตามร้านต่าง ๆ ตัดเย็บเสื้อผ้า เลี้ยงไก่พื้นบ้าน ทำปลาแห้ง เป็นต้น และอีกกลุ่มที่ต้องเปลี่ยนไปทำอาชีพรับจ้างทั่วไป เช่น รับจ้างเลี้ยงเด็ก รับจ้างซुดมะพร้าวขาย เป็นต้น ทั้งนี้ อาชีพอิสระเหล่านี้ เป็นลักษณะงานที่มีความยืดหยุ่น ไม่กำหนดชั่วโมงการทำงาน แต่สามารถเลือกเวลาทำงานหรือเวลาหยุดงานได้ตามความเหมาะสมหรือความจำเป็น ผลจากการสัมภาษณ์ระบุว่า ผู้สูงอายุชาวมุสลิมจะทำงานสัปดาห์ละ 4 – 5 วัน หรือสัปดาห์ละ 6 วัน โดยสามารถกำหนดวันหยุดเองได้ นอกจากนี้ ในช่วงวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันถือศีลอด ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่ประกอบอาชีพเกี่ยวกับด้านการทำอาหารจะหยุด 1 เดือน เพราะเมื่อเรา斋รสมาแล้ว ต้องสลายรสอาหารโดยการบ้วนทิ้งแล้วบ้วนปากให้สะอาด มิฉะนั้นหากเรากินน้ำลายพร้อมรสชาติของอาหารเข้าสู่ในลำคอ เท่ากับเรานำสิ่งหนึ่งสิ่งใดเข้าไปข้างใน ซึ่งเป็นข้อห้ามในการถือศีลอด

“...ช่วงถือศีลอดของทุกปี ม๊ะจะหยุดทำงาน 1 เดือน เพราะเวลาทำแกง ม๊ะจะต้อง斋รสมา ทำให้อึดหลักศาสนา...”

(ม๊ะสาว นามสมมติ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน 2562)

6.1.3 การทำงานที่นำความรู้มาใช้หลังวัยเกษียณ

กลุ่มผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่ยังนำเอาองค์ความรู้หรือทักษะต่าง ๆ ที่เคยใช้ทำงานก่อนเกษียณ มาใช้ในการหาเลี้ยงชีพหลังจากเกษียณอายุด้วย แบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรก คือ อดีตข้าราชการที่เคยทำงานในโรงเรียนหรือสถานศึกษาต่าง ๆ สำหรับผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่เคยประกอบอาชีพครูมาก่อน การรับสอนพิเศษที่บ้านถือเป็นการใช้เวลาว่างให้มีประโยชน์และสร้างมูลค่าได้อีกทั้ง เป็นการแบ่งปันความรู้อีกทางหนึ่งด้วย ผู้ให้สัมภาษณ์เล่าว่า

“...มีเคยเป็นครูสอนคณิตศาสตร์ ระดับชั้นประถมศึกษามาก่อน และตอนนี้เกษียณมาได้สักพักแล้ว จนรู้สึกเหงา เพราะเป็นคนที่รักการสอนเป็นชีวิตจิตใจ จึงต้องเปิดบ้านรับสอนพิเศษ โดยใช้ระยะเวลาในการทำงาน 20 ชั่วโมงต่อสัปดาห์...”

(มีะพลอย นามสมมติ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2562)

กลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่นำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาผสมผสานกับทักษะและความรู้ที่สั่งสมมาตั้งแต่ตอนทำงานมาประยุกต์ใช้ในการทำงานหลังเกษียณ ทั้งนี้ ภูมิปัญญาของชาวบ้านในท้องถิ่น เป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันเกิดจากการพัฒนา การปรับตัว ปรับวิถีชีวิตของคนในภาคใต้ ภูมิปัญญาของภาคใต้จึงมีความหลากหลาย ทั้งที่ได้พัฒนาจากการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ หรือคนต่างถิ่นที่อพยพมาจากแหล่งอารยธรรมต่าง ๆ จนหลอมรวมกัน เกิดเป็นภูมิปัญญาประจำถิ่น ซึ่งกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพขายยาสมุนไพรพื้นบ้าน หมอตำแย เป็นต้น

“...มีทำอาชีพขายยาสมุนไพรพื้นบ้าน ยารักษาผดผื่น รักษาโรคผิวหนัง ทวาร ยาปวดเมื่อยตามร่างกาย ซึ่งมีสูตรในการทำยาสมุนไพรที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยการนำสมุนไพรมาต้ม มาบด ให้กับคนที่เจ็บไข้ได้ป่วยได้รับประทาน นอกจากนี้ มีน้ำมันดอกมะพร้าว แก้อาการปวดเมื่อย คลายเส้นราคาขวดละ 70 บาท...”

(มีะหนู นามสมมติ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2562)

6.2 การปรับตัวของผู้สูงอายุชาวมุสลิมหลังวัยเกษียณอายุ

6.2.1 ด้านรายได้

จากการเก็บข้อมูลกับกลุ่มผู้สูงอายุชาวมุสลิมจำนวน 36 คนในพื้นที่ชนบท พบว่า รายได้เฉลี่ยต่อเดือนน้อยกว่า 10,000 บาท จำนวน 22 คน รายได้มากกว่า 10,000 บาทขึ้นไป จำนวน 8 คน ซึ่งผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อยกว่า 10,000 บาท ล้วนมาจากภาคเกษตรกรรม จะเห็นได้ว่าผู้สูงอายุต้องพึ่งพิงรายได้จากคนอื่น โดยเฉพาะจากลูกหลาน และยังต้องทำงานหารายได้เลี้ยงตนเองต่อไป เหตุผลหลักที่ผู้สูงอายุชาวมุสลิมส่วนใหญ่ยังไม่คิดวางแผนก่อนเกษียณอายุ เพราะคิดว่าเป็นเรื่องไกลตัว หรือยังมีเวลาดังนานกว่าที่จะเกษียณหวังพึ่งพิงสวัสดิการจากรัฐ นอกจากนี้ผู้สูงอายุชาวมุสลิมยังเชื่อว่าพระอัลลอฮ์เป็นผู้กำหนดชีวิต

ดังนั้น ปัญหาที่สำคัญของผู้สูงอายุชาวมุสลิม คือ การมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ แม้รัฐบาลจะมีนโยบายสร้างหลักประกันทางรายได้โดยการจ่ายเบี้ยยังชีพให้แก่ผู้สูงอายุทั่วประเทศแล้ว ดังนั้น ผู้สูงอายุกลุ่มหนึ่งอาจต้องแสวงหาอาชีพใหม่ หรือประกอบอาชีพเดิมต่อเนื่องต่อไป การเพิ่มโอกาสในการทำงานให้กับผู้สูงอายุที่ยังสามารถประกอบอาชีพได้ จึงเป็นแนวทางหนึ่งเพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถใช้ศักยภาพที่มีอยู่เพื่อสร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว

6.2.2 ด้านสุขภาพ

การลงพื้นที่ศึกษา พบว่า โรคที่ผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลาเป็นมากที่สุด คือ โรคความดันโลหิตสูง รองลงมา คือ โรคเบาหวาน โรคระบบกล้ามเนื้อ ปวดเมื่อยตามร่างกาย นอกจากนี้ พบว่า มีผู้สูงอายุที่ไม่มีโรคประจำตัว จำนวน 16 คน ซึ่งเป็นผู้สูงอายุที่มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงได้ตรวจสุขภาพประจำปีทุกครั้ง และออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ การปรับตัวด้านสุขภาพของผู้สูงอายุชาวมุสลิมหลังเกษียณ ผู้สูงอายุชาวมุสลิมส่วนใหญ่มีการปรับตัวในการออกกำลังกายมากขึ้นกว่าเดิมครั้งก่อนวัยเกษียณ โดยจะใช้เวลาหลังละหมาดในตอนเช้า เพื่อเดินออกกำลังกาย ปั่นจักรยาน เดินแกว่งแขน และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมารับประทานอาหาร โดยเลือกรับประทานอาหารที่

มีผัก ผลไม้ และปลาเป็นหลัก นอกจากนี้ ผู้นำชุมชนได้ให้สัมภาษณ์ว่า

“...การละหมาดก็เปรียบเสมือนการออกกำลังกายอย่างหนึ่งที่เรากำลังทำ 5 เวลา ซึ่งหลักคิดการละหมาด คือ การให้รู้จักเวลาและหน้าที่ เรื่องนี้เป็นข้อปฏิบัติทางศาสนา ที่สามารถเชื่อมโยงกับกับเรื่องการดูแลสุขภาพได้...”

มีะปราง นามสมมติ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2562

“...การดูแลสุขภาพต้องสอดคล้องกับหลักศาสนา ต้องสะอาดทั้งในบ้าน นอกบ้านและตัวเอง มุสลิมทุกคนถ้าไม่รักษาความสะอาดจะไม่เป็นที่รักของ อัลเลาะห์และจะเป็นโรค...”

(มีะมวัง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน 2562)

จากข้อความข้างต้น ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ให้มุมมองว่า ผู้ที่ละหมาดจะต้องทำความสะอาดร่างกายก่อน และระหว่างที่ปฏิบัตินั้น ท่าทางแต่ละท่า ตั้งแต่ยืน นั่งคุกเข่า ก้ม ถ้าตั้งใจทำให้ดีล้วนเป็นการออกกำลังกายทั้งสิ้น เมื่อการละหมาดถูกเชื่อมโยงกับสุขภาพแล้ว จากนั้นเราก็ค่อย ๆ เสริมความรู้ด้านโภชนาการเข้าไปด้วย เช่น การรณรงค์กินปลาให้มากกว่าเนื้อสัตว์ การกินผัก การเล่นกีฬา และเคลื่อนไหวด้วยการเดินไปมัสยิดเมื่อมีกิจกรรมชุมชน หรือประกอบพิธีกรรมทางศาสนาอื่น

6.3 แนวทางการเตรียมความพร้อมในการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิม

ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้สูงอายุชาวมุสลิม ได้สะท้อนแนวทางการเตรียมความพร้อมในการทำงานในช่วงวัยสูงอายุดังนี้

1) การปรับตัวตามช่วงวัยของผู้สูงอายุชาวมุสลิม พบว่ากลุ่มผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) มีการปรับตัวด้านวิถีชีวิตการทำงานจากเดิมที่ต้องทำงานที่ต้องใช้แรงเมื่อครั้งยังเป็นหนุ่มสาว ก็ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตมาสู่การทำงานที่เหมาะสมกับช่วงวัยของผู้สูงอายุ เช่น การทำงานที่อยู่ที่บ้าน การรับจ้างทั่วไป การทำงานอาชีพเสริม จึงเป็นอาชีพที่น่าสนใจของคนกลุ่มนี้ อีกทั้งยัง

สามารถใช้เวลาส่วนอื่น ๆ ที่อยู่กับบ้านทำกิจกรรมประจำวัน และเป็นงานที่ไม่จำกัดชั่วโมงการทำงาน มีลักษณะงานที่ยืดหยุ่น สามารถหาเวลาพักผ่อนได้ นอกจากนี้งานประเภทนี้จึงเหมาะกับกลุ่มผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่ลูกหลานย้ายถิ่นเนื่องจากเป็นงานที่ทำอยู่กับบ้านและต้องรับภาระเลี้ยงดูบุตรหลานไปด้วยในเวลาเดียวกัน

การวางแผนการออม ในด้านเศรษฐกิจ เงินออมที่ได้มาจากการประกอบอาชีพต่าง ๆ แล้วแต่บุคคล เช่น ครู พ่อค้า แม่ค้า พนักงานบริษัท ข้าราชการ บางรายจะแบ่งเงินที่ใช้ในชีวิตประจำวันกับเงินออมออกจากกันเป็นสัดส่วนอย่างชัดเจน บางรายจะมีเงินออมจากการเหลือใช้ในเดือนนั้น ๆ ยิ่งเงินเหลือมาก ก็จะมีเงินออมมาก ถ้าเงินเดือนเหลือน้อย เงินออมก็จะลดลง ส่วนเงินออมหลังจากเกษียณจากการทำงาน บางรายได้มาจากลูกหลาน ที่ส่งเงินให้ในแต่ละเดือน บางรายได้มาจากการประกอบอาชีพเสริมเล็ก ๆ น้อย ๆ ทำให้ในตอนนี้นี้ยังคงมีเงินที่สามารถออมต่อไปได้ มีความต้องการอยากให้มีการส่งเสริมอาชีพสำหรับผู้สูงอายุ เช่น การฝึกอาชีพในชมรมผู้สูงอายุหรือโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยมองว่าอยากให้เป็นผู้สูงอายุที่ทำได้โดยอยู่ที่บ้านไม่ต้องออกไปทำงานข้างนอก

2) การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุชาวมุสลิมได้มีการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ ปัญหาด้านสุขภาพส่งผลต่อการทำงานของสูงอายุชาวมุสลิม วิธีการปรับตัวหลังเกษียณของผู้สูงอายุชาวมุสลิมมีการปรับตัวในการออกกำลังกายมากขึ้นกว่าเมื่อครั้งก่อนวัยเกษียณ โดยจะใช้เวลาหลังละหมาดในตอนเช้าเพื่อเดินออกกำลังกาย ปั่นจักรยาน เดินแกว่งแขน และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การรับประทานอาหาร โดยเลือกรับประทานอาหารที่มีผัก ผลไม้ และปลาเป็นหลัก ซึ่งพฤติกรรมปรับตัวด้านสุขภาพนี้ทำเหมือนกันทั้งหมดทุกกลุ่ม เช่น เดินออกกำลังกายตามหมู่บ้าน หรือชุมชน เวลาในการออกกำลังกายอาจเป็นช่วงเช้าตื่นนอนใช้เวลาประมาณ 5 - 10 นาที หรือ 15 - 20 นาที เป็นต้น ผลจากการศึกษา พบว่า ผู้สูงอายุชาวมุสลิมมีโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง และโรคที่เกิดจากพฤติกรรมที่ไม่ถูกสุขลักษณะ กลายเป็นอุปสรรคในการทำงาน ดังนั้น ต้องปรับตัวในการรักษาสุขภาพและป้องกันโรคที่อาจจะเกิดขึ้นตามมาได้

การวางแผนดูแลสุขภาพจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างมาก การดูแลสุขภาพด้านอาหาร ควรมีสารอาหารที่เพียงพอ สะอาดและถูกสุขลักษณะ โดยสารอาหารที่จำเป็นต่อผู้สูงอายุได้แก่ โปรตีน วิตามิน เกลือแร่ต่าง ๆ เส้นใยอาหาร ต้องปรับพฤติกรรมการรับประทานอาหารโดยเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์หลีกเลี่ยงอาหารที่ก่อให้เกิดอันตรายต่อตัวเอง เช่น อาหารที่มีรสจัด หวาน มัน เค็ม จะต้องมีการตรวจสุขภาพร่างกายอย่างสม่ำเสมอ และปฏิบัติตามคำแนะนำของแพทย์ไปพบแพทย์ให้ตรงเวลา พักผ่อนให้เพียงพอ อีกทั้ง การออกกำลังกาย เนื่องจากมวลกล้ามเนื้อของผู้สูงอายุที่ลดลง กระดูกที่เปราะบางขึ้น การออกกำลังกายในผู้สูงอายุควรระมัดระวังมากขึ้น ออกกำลังกายแต่พอดี ไม่ควรหักโหมจนเกินไปเพราะอาจส่งผลเสียต่อสุขภาพได้ โดยการออกกำลังกายที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุชาวมุสลิมต้องมีการให้ความรู้จัดสถานที่เฉพาะให้เทศหญิงได้มีการออกกำลังกายโดยมีการแต่งกาย ดนตรี ท่าเต้นที่ไม่ขัดต่อศาสนาเป็นต้น

3) การปรับตัวให้เข้ากับสังคมและกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน พบว่า ผู้สูงอายุชาวมุสลิมทุกช่วงวัยเมื่อเข้าสู่ผู้สูงอายุแล้วจะรู้สึกถึงความแก่ชรา จนทำให้จิตใจห่อเหี่ยว อ้างว้าง รู้สึกเหงา และเมื่อกลุ่มคนเหล่านี้ต้องการหาที่พึ่งทางใจ สิ่งแรกที่กลุ่มผู้สูงอายุเหล่านี้คือ ศูนย์รวมทางจิตใจนั้น คือ มัสยิดในแต่ละชุมชน เปรียบได้กับชาวไทยพุทธที่มีศูนย์รวมจิตใจ คือ วัดวาอาราม การได้เข้าไปประกอบพิธีกรรมทางศาสนา หรือการเลือกตำแหน่งผู้นำทางศาสนาอิสลาม (โต๊ะอิหม่าม) ทำให้ผู้สูงอายุเห็นคุณค่าในตนเอง ผู้สูงอายุอาจลดความเครียดลงได้ ทำให้ไม่คิดฟุ้งซ่าน ไม่รู้สึกถูกทอดทิ้ง ไม่ว่าเหวี่ยงวุ่นวาย เช่น กังวลว่าจะถูกลูกหลาน และญาติพี่น้องทอดทิ้ง กังวลในเรื่องความตาย นอกจากนี้ลูกหลานที่ไปทำงานต่างถิ่นได้กลับมาในช่วงเทศกาลสำคัญต่าง ๆ ซึ่งเป็นวันเฉลิมฉลองเทศกาลวันขึ้นปีใหม่ของชาวมุสลิม โดยก่อนวันงานชาวมุสลิมจะออกมาจับจ่ายซื้อของ เสื้อผ้า และหมวกกะปิเยาะ เพื่อเตรียมต้อนรับเทศกาลฮารีรายอ และในวันดังกล่าวชาวมุสลิมจะไปเยี่ยมเยียนพ่อแม่ ญาติพี่น้องเพื่อนบ้าน เพื่ออภัยต่อกันในสิ่งที่ผ่านมา มีการแสดงออกด้วยการสวมกอด

การจูบมือ การหอมแก้มทั้งสองของพ่อแม่ เป็นการแสดงความรัก ลูกหลานที่อยู่ต่างภูมิลำเนาต่างกลับบ้าน เมื่อมาขออภัยและอานวยพรให้พ่อแม่

“...ลูก ๆ ของมีอยู่ต่างถิ่นกันหมด จะมาเยี่ยมมีสักครั้งก็ช่วงเทศกาลฮารีรายอ...”

(มีะขาว นามสมมติ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2562)

ช่วงเวลา ในรอบปีหนึ่ง ชาวมุสลิม มีวันฮารีรายอ 2 ครั้ง คือ

1) อีดิลฟิตรี ตรงกับวันขึ้น 1 ค่ำ เดือนเชาวาล ซึ่งเป็นเดือน 10 ตามปฏิทินอิสลาม ซึ่งเป็นวันออกบวช

2) อีดิลอัฎฮา ตรงกับวันที่ 10 เดือน ชุลฮิจญะ หรือตรงกับเดือน 12 ของปฏิทินอิสลาม ซึ่งเป็นการฉลอง วันออกฮัจญ์ หรือ ถือเป็นวันครบรอบการถือศีลอดของเดือนรอมฎอน

การวางแผนด้านจิตใจและสังคม วิธีที่เหมาะสมที่จะกำจัดความเครียด คือ การยอมรับ และเข้าใจถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ครอบครัวหรือคนใกล้ชิดต้องคอยรับฟัง และให้คำปรึกษาให้ผู้สูงอายุได้ระบายความรู้สึกต่าง ๆ และทำกิจกรรมทำเพื่อผ่อนคลายความเครียด เช่น ดูหนัง ฟังเพลง หรือให้ผู้สูงอายุได้พบปะเพื่อนฝูง ในวัยเดียวกันมีความเข้าใจในวัฒนธรรมการสื่อสารที่มีความแตกต่าง ด้านเชื้อชาติ วัฒนธรรม ดังนั้น การให้ความรู้โดยการสื่อสารให้ผู้สูงอายุชาวมุสลิมเข้าใจภาษาที่ชาวมุสลิมเข้าใจ โดยการทำกิจกรรมและใช้สื่อการสอนที่ไม่ขัดต่อหลักศาสนา

6.4 แนวทางการเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุ (ผู้นำชุมชน)

ชุมชนเป็นหน่วยสำคัญในการพัฒนาด้านต่าง ๆ การพัฒนาชุมชน เพื่อให้รองรับการเป็นสังคมผู้สูงอายุในปัจจุบันและในอนาคต ซึ่งจะเข้าสู่การเป็นสังคมสูงอายุโดยสมบูรณ์แบบในปี พ.ศ. 2564 ผู้นำชุมชนจึงมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนให้ชุมชนให้มีความพร้อมในการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ซึ่งผลจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนทำให้เห็นถึงความเข้มแข็งของกลุ่มต่าง ๆ ที่ถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางในชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ

ทั้งนี้ กลุ่มพัฒนาสตรีอำเภอสิงหนคร เป็นตัวอย่างของการจัดตั้งกลุ่ม

ขึ้นเพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุในชุมชน อันเนื่องมาจากปัญหาที่เกิดขึ้น คือ เรื่องเบี้ยยังชีพ หมู่บ้านนี้มีคนยากจนเยอะ แต่พอลูก ๆ ไปทำงาน ก็ทิ้งพ่อแม่ไว้ที่บ้าน ให้อายุเพิ่มเบี้ยยังชีพให้มากกว่านี้หน่อย ไม่อยากให้จำกัดอายุเพิ่มไปเลย คนละ 1,000 - 2,000 บาท อายุ 60 ปี ให้เสมอกันหมด ปัญหาเรื่องผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้ง อยากจะให้มียุทธศาสตร์มาดูแลช่วยกันกับอสม. คือ แพทย์พยาบาล มาเดินสำรวจกับ อสม. เพื่อดูแลปัญหาด้านสุขภาพให้กับผู้สูงอายุ จะให้ครอบครัวที่จะทอดทิ้ง สนับสนุนอาหารข้าวสาร อาหารแห้ง สำหรับคนที่ถูกทอดทิ้งทอดทิ้ง ปัญหาของผู้สูงอายุ คือ การเดินทางไปรักษาพยาบาลที่ไกลจากหมู่บ้าน มีคนมาช่วยอยู่ห่างไกล ทางประธานชุมชนจึงได้เสนอ ทำเรื่องไปยังเทศบาลสิงหนครไว้แล้วในเรื่องการจัดตั้งอนามัยมาตั้งที่สิงหนคร

แนวทางการเตรียมความพร้อมในชุมชน คือ การเรียนรู้จากผู้สูงอายุรุ่นก่อน ๆ ซึ่งจะเป็นภาระให้กับลูก แต่สังคมปัจจุบันนี้ ผู้สูงอายุบางท่านถ้าไม่ป่วยติดเตียง ผู้สูงอายุก็จะต่อสู้ชีวิตไม่อยากให้ลูกหลานลำบาก เพราะว่าลูกต้องไปทำงานทำแต่ละวันกว่าจะได้มา ไม่อยากสร้างภาระ ให้กับลูกหลาน

“...อยากให้ผู้สูงอายุรุ่นหลัง ๆ อย่าพยายามเป็นภาระให้กับลูก ๆ หลาน ๆ พยายามเก็บเงิน เก็บหอบรอบริบ เพื่อในวันข้างหน้า แก่เฒ่าไปก็จะเป็นภาระต่อลูกหลาน และพยายามออกกำลังกายให้สุขภาพแข็งแรง...”

(ผู้นำชุมชนบ้านหัวเขา, สัมภาษณ์วันที่ 24 กรกฎาคม 2562)

ในส่วนของการเตรียมความพร้อมในชุมชน ได้กล่าวว่า ทางมัสยิดจะมีการเรียนการสอน ซึ่งใน 1 สัปดาห์ ผู้นำทางศาสนาจะสอนให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุประมาณ 4-5 วัน จัดกิจกรรมการเรียนการสอนผู้สูงอายุในช่วงเวลา 18.30 น.-19.00 น. สอนในเรื่องการปฏิบัติต่อครอบครัว การรับผิดชอบของครอบครัว การดูแลสุขภาพ การวางแผนในเรื่องการออม เป็นต้น ในวันเสาร์ ทางมัสยิดจะสอนผู้หญิงทุกวัยโดยเฉพาะ เช่น การปฏิบัติต่อครอบครัว การเลี้ยงดูลูก การดูแลสามี การแต่งกาย เป็นต้น ด้านการประกอบอาชีพเสริมก็มีส่วนช่วยให้ผู้สูงอายุไม่เหงา ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

“...การที่เราเข้าไปช่วยงานสังคม บางที่เราเข้าไปนั่งฟังการอบรมในหน่วยงานต่าง ๆ มีทั้งแพทย์ พยาบาล จากทางโรงพยาบาลมาอบรมเราก็ไปฟังกัน และนำมาปฏิบัติต่อตนเองได้ นำมาถ่ายทอดให้กับคนในชุมชน ตอนนี้อายุมากแล้วนะ ย่ำกั้นของมัน ๆ ต้องหันมากินผักผลไม้ แต่มุสลิมเราเค้าได้ออกกำลังกายวันละ 5 เวลา นั่นคือการละหมาดของเค้า เพราะเวลาเราละหมาดมันจะมีท่าละหมาดคล้ายๆกับการออกกำลังกายในตัว...”

(ผู้นำชุมชนมัสยิดหาดใหญ่, สัมภาษณ์วันที่ 24 กรกฎาคม 2562)

แนวทางการเตรียมความพร้อมด้านสุขภาพ เป็นปัญหาสำคัญที่มีผลต่อภาวะเศรษฐกิจและสังคม ทั้งส่วนบุคคลครอบครัว ชุมชนและประเทศชาติ ดังนั้นการส่งเสริมค่านิยมที่ถูกต้องด้านสุขภาพจึงเป็นเรื่องสำคัญ หากได้ปลูกฝังและเสริมสร้างพฤติกรรมที่พึงประสงค์ได้ จะทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพที่ดี ตลอดจนแนวทางการควบคุมและป้องกันโรค ที่จะก่อให้เกิดผลเสียต่อภาวะสุขภาพของประชาชน ซึ่งการแพทย์แผนไทยเป็นกรรมวิธีทางภูมิปัญญาที่อิงความเป็นธรรมชาติ และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนไทย อีกทั้งยังเป็นการรักษาความเจ็บป่วยแบบองค์รวม เป็นอีกทางเลือกหนึ่งด้านสุขภาพที่ประชาชนสามารถดูแลป้องกันตัวเองได้ ทั้งด้านการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การรักษาพยาบาล การฟื้นฟูสมรรถภาพ และการเฝ้าระวังโรค ในการบำบัดรักษาโรคด้วยการแพทย์แผนไทย ได้ใช้วิธีการอย่างหลากหลาย เพื่อให้ได้ผลการรักษาทั้งทางร่างกายและจิตใจ และผู้ป่วยโรคเรื้อรังไม่มีการรวมกลุ่มอย่างเข้มแข็งในการดูแลตนเองและแลกเปลี่ยนปัญหาทางด้านสุขภาพชุมชนบ้านไม่รู้โรยได้เข้ามาเป็นแกนนำในการดูแลสุขภาพผู้ป่วยโรคเรื้อรังให้มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี ให้ได้รับความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพตนเองให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้

6.5 การเตรียมความพร้อมในการทำงานของผู้สูงอายุในหน่วยภาครัฐ

ในหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดสงขลา อยู่ภายใต้กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น สังกัดกระทรวงมหาดไทยจะต้องไปดูแลและปฏิบัติตาม ดังนี้

1. กรอบอำนาจหน้าที่ 2. เรื่องที่เป็นนโยบายของรัฐบาลส่งเสริมและสนับสนุนให้ตัวท้องถิ่นขับเคลื่อน ดังนั้นจึงต้องไปดูอำนาจหน้าที่ของเทศบาลหรือ อบจ. ที่ระบุดูแลผู้สูงอายุ เป็นหน้าที่กำกับดูแล ซึ่งในขนาดนี้ประเทศไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ และตั้งแต่ปี 2564 เป็นต้นไป ก็จะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแบบสมบูรณ์ รัฐบาลจัดในเรื่องการขับเคลื่อนและเรื่องต่าง ๆ ที่จะรองรับสังคมผู้สูงอายุ (สำนักงานส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น, 2562)

อย่างไรก็ตาม สำนักงานการปกครองส่วนท้องถิ่น จะเข้าไปติดตามและประเมินผลในแต่ละท้องถิ่นได้มีการจัดการไปตามมาตรฐานอย่างไรบ้าง ในส่วนของหน่วยงานก็จะพยายามลงไปในพื้นที่แต่ละแห่ง เพื่อตรวจสอบแต่ละกิจกรรมและโครงการว่าชุมชนนี้ได้ปฏิบัติหรือทำกิจกรรม พร้อมทั้งพยายามกระตุ้นให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ และช่วยกันพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนที่พึ่งพาตนเองได้

ในแง่ของการเตรียมความพร้อมในการทำงานของผู้สูงอายุ หน่วยงานจะเข้ามาพัฒนาด้านสังคม เรื่องการบริหารจัดการด้านผู้สูงอายุ เป็นการพัฒนาเผยแพร่องค์ความรู้ จะทำอย่างไรให้ผู้สูงอายุอยู่ได้ด้วยตนเอง พึ่งพาตนเอง ซึ่งถ้าหากขอให้ส่วนราชการไปส่งเสริมหรือสนับสนุนให้กับชาวบ้านจะทำให้ไม่ยั่งยืน เพราะฉะนั้นสิ่งที่ดีที่สุด คือจะมีศูนย์การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ หรือชมรมผู้สูงอายุในแต่ละชุมชน ซึ่งจะมีผู้สูงอายุขับเคลื่อนงานด้วยตัวเอง ทั้งนี้ การจะทำให้ผู้สูงอายุมีความเข้มแข็งนั้น จึงจำเป็นต้องเลือกหัวหน้าหรือข้าราชการเกษียณที่มีความพร้อม ความรู้ความสามารถ เหตุที่เลือกกลุ่มคนเหล่านี้ เพราะกลุ่มผู้สูงอายุเหล่านี้ไม่ต้องจ้างงาน เพราะกลุ่มผู้สูงอายุที่เกษียณราชการมีเงินบำนาญอยู่แล้ว ในศูนย์การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุนี้จะประกอบด้วยหลายเรื่องสุขภาพ เศรษฐกิจ ทำให้เกิดการออมขึ้น ทำอย่างไรให้มีเงินรายได้เข้ามาทั้งในครอบครัวและชุมชน

สำนักงานจัดหางานจังหวัดสงขลา เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ด้านส่งเสริมการจ้างงาน ซึ่งจะต้องดำเนินการกิจเพื่อให้ประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมายได้มีโอกาสในการจ้างงานโดยเฉพาะผู้สูงอายุซึ่งจะเป็นประชากรส่วนใหญ่ในอนาคต

ได้ตระหนักถึงความสำคัญดังกล่าวจึงได้จัดทำโครงการขยายโอกาสการจ้างงานให้กับผู้สูงอายุ เพื่อเพิ่มคุณค่าและศักยภาพในการประกอบอาชีพให้ผู้สูงอายุ ซึ่งจะนำไปสู่การเพิ่มโอกาสในการจ้างงาน ลดการพึ่งพิงและลดภาระการเลี้ยงดูของครอบครัว มีคุณภาพชีวิตที่ดี เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าต่อระบบเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ ซึ่งเป็นการรองรับสังคมผู้สูงอายุในอนาคต ในด้านการส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุ มีจำนวน 2 โครงการและ 3 กิจกรรม คือโครงการส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุในอาชีพที่เหมาะสมกับวัยและประสบการณ์ประกอบด้วย 2 กิจกรรม คือ กิจกรรม 1 อำเภอ 1 ภูมิปัญญา และกิจกรรมส่งเสริมการจ้างงานของผู้สูงอายุในอุตสาหกรรมบริการและการท่องเที่ยว และโครงการให้บริการจัดหางานแก่กลุ่มคนพิเศษ ประกอบด้วย 1 กิจกรรม คือ กิจกรรมสร้างโอกาสการจ้างงานให้ผู้สูงอายุ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบรรจุนาน

การส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้มีงานทำ สำนักงานจัดหางานสังกัดกระทรวงแรงงาน จึงมีการดำเนินการดังต่อไปนี้ คือ มีการจ่ายค่าตอบแทนให้ผู้สูงอายุอย่างน้อยชั่วโมงละ 45 บาท โดยใช้กับการจ้างผู้สูงอายุ ไม่ว่าจะเป็นชายหรือหญิง และมีสัญชาติไทยเพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้รับการตอบแทนที่เหมาะสม สามารถครองชีพอยู่ได้ตามสภาพเศรษฐกิจ และสังคมงานที่ไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพและความปลอดภัยของผู้สูงอายุ เพื่อทำงานอาชีพเกี่ยวกับการค้า งานอาชีพด้านบริการ งานที่เกี่ยวกับการผลิต งานหัตถกรรมพื้นบ้านระยะเวลาการทำงานของผู้สูงอายุควรไม่เกินวันละ 7 ชั่วโมงไม่เกินสัปดาห์ละ 6 วัน

(เจ้าหน้าที่สำนักงานจัดหางานสงขลา สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2562)

องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา (2562) มีหน่วยงานที่สนับสนุนความรู้ ทักษะให้กับผู้สูงอายุต่าง ๆ เพราะว่าจังหวัดสงขลา มี 16 อำเภอ มีชมรมมากกว่า 400 ชมรม แต่ที่ขึ้นทะเบียนมีประมาณ 160 ชมรม เช่น กิจกรรมพัฒนาศักยภาพการเขียนโครงการให้แก่ผู้สูงอายุ มีสถานบริบาล กลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการ 1) กลุ่มผู้สูงอายุที่มีความต้องการพักพิงจากการเจ็บป่วยและความจำเป็นต้องการได้รับการรักษาดูแลโดยบุคลากรผู้เชี่ยวชาญ 2) การให้บริการและฟื้นฟูสภาพโดยจัดหากิจกรรมทั้งทางด้านสุขภาพ สังคม และนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุ

3) กลุ่มต้องการการดูแลระยะสั้นทางการแพทย์ เพื่อเพิ่มพูนศักยภาพในการกลับสู่ชุมชน 4) กลุ่มการบำบัดฟื้นฟูสภาพ เป็นบริการที่ช่วยบำบัดฟื้นฟูสภาพการทำงานของร่างกายสำหรับผู้สูงอายุให้มีคุณภาพที่ดี เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความเป็นอยู่ที่ดี ไม่รู้สึกโดดเดี่ยว หรือถูกทอดทิ้งจากลูกหลาน ไม่ให้เกิดความรู้สึกว่าตัวเองไม่มีค่า เป็นภาระของลูกหลานและสังคม

สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานภาค 12 สงขลา (2562) รับผิดชอบในการฝึกอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุเพื่อเพิ่มโอกาสในการประกอบอาชีพ ในปีงบประมาณ 2562 ได้รับเป้าหมายให้ดำเนินการฝึกอาชีพให้กับกลุ่มผู้สูงอายุ อายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 140 คน ในสถาบันได้ดำเนินการฝึกไปแล้วรุ่นละ 20 คน มีทั้งหมด 7 รุ่น มีสาขาการประดิษฐ์ดอกไม้จันทน์ ของขำร่วยงานศพ และการจัดพวงหรีด ในแต่ละรุ่นก็จะแตกต่างกันออกไป เช่น การทำของมงคล 1 รุ่น การทำขนมไทย 1 รุ่น การทำผลิตภัณฑ์จักสาน 1 รุ่น เป็นต้น ในด้านการส่งเสริมอาชีพทางหน่วยงานจะฝึกอาชีพให้แก่กลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งจะติดตามผลการปฏิบัติงานทำในส่วนของกลุ่มเป้าหมาย 140 คน ได้รับความอนุเคราะห์มาจากสมาคมผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย จังหวัดสงขลา ศูนย์สุขภาพผู้สูงอายุภาคใต้ที่โรงพยาบาลสงขลา สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานที่อำเภอคลองหอยโข่ง อปท.ท่าม่วง อำเภอเทพาและอำเภอสบ้าย้อย ซึ่งฝึกวันละ 6 ชั่วโมง ใช้เวลา 5 วัน มีหลักสูตร 30 ชั่วโมง ก็ผ่านการฝึกทั้ง 140 คน จบทั้งสิ้น 140 คน โดยคุณสมบัติในการคัดเลือกเกณฑ์เข้ารับการฝึกอาชีพ คือ มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ได้รับการพัฒนาด้านทักษะอาชีพ สุขภาพความพร้อมของร่างกาย วัตถุประสงค์ของโครงการที่ทางหน่วยงานได้รับจัดสรรมาจากกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน คือ เพื่อฝึกอาชีพและเพิ่มทักษะผู้สูงอายุได้มีความรู้ความสามารถในทักษะฝีมือ มีอาชีพ มีรายได้ สร้างความยั่งยืนในการประกอบอาชีพ สามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งโครงการนี้จะขึ้นอยู่กับปีงบประมาณ

จากที่กล่าวมาข้างต้น อาทิเช่น นโยบาย กิจกรรม และโครงการต่าง ๆ ที่ทางภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้มีงานทำนั้น หากมองในมุมของผู้วิจัยก็จะพบว่ายังมีปัญหาและอุปสรรคที่ยังมีช่องว่างในการดำเนินงานที่ต้องแก้ไข เนื่องจากการดำเนินงานยัง

ไม่เข้าถึงกลุ่มผู้สูงอายุชาวมุสลิมมากนัก จากการที่ลงพื้นที่เก็บข้อมูลผู้สูงอายุชาวมุสลิม พบว่า ผู้สูงอายุชาวมุสลิมยังไม่ได้เข้ารับในกิจกรรมการส่งเสริมการประกอบอาชีพอย่างทั่วถึง การส่งเสริมงานจากภาครัฐต้องไม่ขัดต่อหลักศาสนา สิ่งที่ต้องระวังเห็นถึงปัญหาและคำนึงถึง คือ การทำความเข้าใจถึงผู้สูงอายุชาวมุสลิมในแต่ละพื้นที่ แต่ละชุมชน เพื่อเชื่อมโยงการทำงานเข้าร่วมกันการอบรม หรือสอนอาชีพให้กับคนเหล่านี้ให้เกิดทักษะและการเรียนรู้ใหม่ๆ มีกลุ่มแม่บ้านหรือการร่วมกันเป็นกลุ่มก้อนในชุมชนที่เหนียวแน่น เพราะจากการศึกษา พบว่า รัฐเข้าไปส่งเสริมกิจกรรมต่าง ๆ ให้แก่ผู้สูงอายุก็จริง แต่การรวมกลุ่มเป็นลักษณะที่ผิวเผิน ไม่ยั่งยืน ผู้สูงอายุชาวมุสลิมบางรายต้องหาเข้ากินค่าจึงมาร่วมทำกิจกรรมไม่บ่อยนัก ทำให้การร่วมกลุ่มที่ติดนั้นแค่ช่วงแรก ๆ หลังจากนั้นต่างคนต่างแยกย้ายกันทำงานของตนเอง สุดท้ายแล้วงบประมาณที่มาสนับสนุนก็เสียเปล่าประโยชน์ รัฐจึงต้องหาแนวทางการแก้ไขปัญหาให้ตรงจุด ต้องสร้างความมั่นคงในเรื่องอาชีพ และรายได้ที่แน่นอน ตลอดจนความแตกต่างกันทางด้านวิถีชีวิต ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี จึงเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน ดังนั้นการเข้าไปศึกษาเก็บข้อมูล จึงทำให้ทราบถึงความต้องการของผู้สูงอายุกลุ่มนั้นได้โดยตรง และสามารถจัดกิจกรรม โครงการต่าง ๆ และมีนโยบายที่เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

ทั้งนี้ นอกจากนั้นโครงการต่าง ๆ ของรัฐมีระยะเวลาเพียงสั้น ๆ จำกัดตามงบประมาณ แผนการดำเนินงานจึงเป็นเพียงการส่งเสริมระยะสั้น และไม่อาจครอบคลุมกับผู้สูงอายุชาวมุสลิม รัฐจึงควรเข้าไปส่งเสริมหรือสนับสนุนผู้สูงอายุชาวมุสลิมซึ่งมีองค์ความรู้ ความเชี่ยวชาญในอาชีพนั้น ๆ หรือเป็นปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งมีภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมา มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชน หรือเชิญผู้สูงอายุที่มีทักษะฝีมืออาชีพไปเป็นวิทยากรในสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นบุคคลต้นแบบในชุมชน ทำให้ผู้สูงอายุมีคุณค่า และเกิดความภาคภูมิใจ รัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงต้องเข้ามาแนะนำ และพัฒนาต่อยอด การประกอบอาชีพของกลุ่มคนเหล่านี้ให้มีประสิทธิภาพ มีการบูรณาการร่วมกันในชุมชน และสร้างเป็นศูนย์การเรียนรู้เพื่อถ่ายทอดความรู้ให้เป็นชุมชนต้นแบบ ตลอดจนการแลกเปลี่ยน

เรียนรู้การพัฒนาสินค้าให้กลายเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

จากแผนงานและนโยบายที่กล่าวมาข้างต้น การเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ จะดำเนินการส่งเสริมการทำงานทั้งผู้สูงอายุชาวมุสลิมและชาวไทยพุทธ ซึ่งสามารถสรุปประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

1) ความสำเร็จของการดำเนินงานในการส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุในจังหวัดสงขลา

ผู้สูงอายุในจังหวัดสงขลาที่มีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้และพัฒนาทักษะความสามารถในการทำกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ที่หน่วยงานของรัฐได้จัดทำขึ้น ทั้งนี้ การเขียนโครงการมีตัวชี้วัดที่เขียนไว้

“...ถ้าสมมติว่าตัวชี้วัดเป็นโครงการระยะสั้นไม่ได้ต่อเนื่อง จะมีการวัดทักษะ วัดความรู้ จากแบบสอบถาม จากแบบวัดความรู้ ถ้าเป็นตัวโครงการพัฒนาศักยภาพชมรมผู้สูงอายุ ผลลัพธ์ที่ต้องการมาจากชมรมผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ จะมีระบบที่ทำงานร่วมกับสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ในการนิเทศ ติดตาม และประเมินชมรมผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตาม สิ่งที่จะต้องพัฒนาต่อไป คือ กลุ่มอาชีพที่มีอยู่แล้ว ทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงต้องเข้าไปสร้างความยั่งยืนให้กับกลุ่มอาชีพ หรือชมรมผู้สูงอายุ อาศัยความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่าย เช่น เจ้าหน้าที่เข้าไปสอนด้านอาชีพ...”

(นักวิชาการพัฒนาฝีมือแรงงานชำนาญการ , สัมภาษณ์วันที่ 17 สิงหาคม 2562)

“...เราสอนให้ผู้สูงอายุทำอย่างเดียว เราก็ต้องหาทางออก หาดลาดให้กับผู้สูงอายุด้วย เราต้องหาจุดขายให้กับผู้สูงอายุ ในการที่จะขึ้นทะเบียน OTOP เพื่อสร้างความยั่งยืน สร้างรายได้ ซึ่งมองว่า ถ้าต่างคนต่างทำก็จะแย่งงานกัน เราต้องทำให้ผู้สูงอายุรวมกลุ่มกันได้ หาช่องทางเพื่อเผยแพร่สินค้าจากสิ่งที่เราสอนไป โดยอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องนี้...” (เจ้าหน้าที่พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 7 สิงหาคม 2562)

นอกจากนี้การจ้างงานกลับเข้ามาใหม่ในวิชาชีพที่ขาดแคลนและมี

ความจำเป็นที่ต้องใช้ความชำนาญ มีทักษะพิเศษ และก็ต้องการคนที่มีคุณภาพเข้ามาทำงาน จะเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างให้ผู้สูงอายุมีคุณค่า และคนรุ่นใหม่ที่จะได้เรียนรู้จากประสบการณ์ บางครั้งในตำราเรียนไม่ได้สอนแบบนี้เสมอไป เพราะผู้ที่มีความเชี่ยวชาญหรือมีประสบการณ์ในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ

2) ผู้สูงอายุชาวมุสลิมไม่สามารถเข้าถึงการรับบริการของภาครัฐ

การจัดกิจกรรมที่ทางหน่วยภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ส่งเสริมเรื่องการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิม ยังไม่เข้าถึงการบริการเท่าที่ควร การจัดกิจกรรม หรือโครงการต่าง ๆ จะเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุในส่วนกลาง คือกลุ่มคนที่ไม่มีปัญหาหรืออุปสรรคในเรื่องค่าใช้จ่าย ทั้งนี้ ผู้สูงอายุชาวมุสลิมบางท่านมาจากอำเภอที่ห่างไกล หรือตำบลรอบนอก ทำให้ผู้สูงอายุกลุ่มนี้รู้สึกว่าการเกิดความสะดวกในการเดินทางมาเข้าร่วมกิจกรรมหรือการเข้ารับบริการจากภาครัฐ ทำให้บางครั้งผู้สูงอายุที่มาร่วมกิจกรรมก็เป็นกลุ่มเดิม ๆ ที่มาทำกิจกรรมเป็นประจำ หรือเป็นกลุ่มที่สามารถเข้ารับบริการได้ อาจเปรียบเทียบกับกลุ่มผู้สูงอายุปกติ การรักษาพยาบาลก็เหมือนกับคนที่มีโอกาสมากก็สามารถเข้าถึงการรักษาพยาบาลได้ง่ายกว่า สะดวกกว่า ต่างกันกับคนที่มีโอกาสน้อยซึ่งอยู่ในพื้นที่ห่างไกล หรือเป็นชมรมผู้สูงอายุเล็ก ๆ ที่อยู่ห่างไกลออกไป หรืออยู่ตำบลรอบนอก มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมน้อยกว่า ดังนั้น จึงต้องติดตามข้อมูลข่าวสารหรือกิจกรรมต่าง ๆ จากทางหน่วยงานประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

“...จากที่เคยไปประเมินชมรมผู้สูงอายุ บางครั้งการจัดกิจกรรม เราน่าจะลงไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ที่ห่างไกล หรือจัดเป็นพื้นที่ใกล้เคียงกัน ให้อำเภอที่อยู่ติดกันได้รวมทำกิจกรรม เพื่อความสะดวกในการเดินทาง และเค้าจะได้เข้าร่วมกิจกรรมกันเยอะขึ้น...”

(พยาบาลวิชาชีพ ประจำองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 8 สิงหาคม 2562)

3) การดำเนินงานภาครัฐไม่ตรงตามความต้องการของผู้สูงอายุชาวมุสลิมเท่าที่ควร

ความต้องการของผู้สูงอายุชาวมุสลิม ในเรื่องสวัสดิการสังคมเบียดเบียนชีวิต ผู้สูงอายุที่รัฐจัดให้กับผู้สูงอายุชาวมุสลิมยังไม่เพียงพอกับความต้องการ อีกทั้งการจัดหางานที่เหมาะสมให้กับผู้สูงอายุชาวมุสลิมยังเป็นสิ่งที่ต้องการอย่างมาก ควรส่งเสริมการศึกษาให้มีมากยิ่งขึ้นและเปิดโอกาสในการทำงานตามความถนัดของตนเอง และเข้าใจถึงการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมโดยคำนึงถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ และศาสนาของชาวมุสลิมเป็นหลัก โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่อาศัยเพียงลำพังคนเดียว เป็นกลุ่มที่เปราะบางและน่าเป็นห่วงอย่างมาก ภาครัฐจึงต้องมีการส่งเสริมหรือช่วยเหลือผู้สูงอายุชาวมุสลิมกลุ่มนี้อย่างจริงจัง และมีสวัสดิการมารองรับในเรื่องสุขภาพ เพราะผู้สูงอายุยังไม่ได้รับสวัสดิการสุขภาพที่ดีพอ ซึ่งเป็นปัญหาที่สำคัญอย่างมากต่อผู้สูงอายุทุกกลุ่ม โดยให้หน่วยงานเจ้าหน้าที่ลงมาศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการเตรียมความพร้อมในการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่อาศัยในพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อยกระดับการเป็นสังคมผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ

ความต้องการเรื่องอาชีพ รัฐควรเข้ามาสร้างอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุชาวมุสลิม โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านอาชีพ ผู้สูงอายุชาวมุสลิมในชุมชนมีความถนัดในแต่ละด้านแตกต่างกันไป เมื่อผู้สูงอายุทำในสิ่งที่ถนัดจะเกิดความสุข เกิดความภาคภูมิใจในตัวเอง การรู้จักจุดด้อยของตนเองจะทำให้ผู้สูงอายุพัฒนาได้ถูกต้อง และเรียนรู้ที่จะปรับปรุงในด้านที่ไม่ถนัด ซึ่งรัฐต้องเข้ามาเล็งเห็นถึงจุดนี้ด้วย ไม่ใช่ว่าพัฒนาอาชีพตามค่านิยมของสังคม ต้องดูบริบททรัพยากรในชุมชนเช่นกัน

4) ความแตกต่างของการดำเนินงานกับผู้สูงอายุชาวมุสลิมกับชาวไทยพุทธ

การดำเนินงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมและชาวไทยพุทธมีความแตกต่างกัน เนื่องจากความเข้าใจทางด้านวัฒนธรรมของผู้สูงอายุชาวมุสลิมและชาวไทยพุทธ เช่น ภาษา ประเพณี ความเชื่อและวัฒนธรรมต่าง ๆ ศาสนาที่แตกต่างกัน นับได้ว่ามีส่วนช่วยในการปูพื้นฐานและนำไปถึงการยอมรับทางวัฒนธรรมระหว่างคนสองกลุ่ม ลักษณะนิสัยของชาวมุสลิมกับชาวไทยพุทธมีอุปนิสัยเห็นอกเห็นใจและรู้จักให้อภัยต่อผู้อื่น มีจิตใจโอบอ้อมอารี ชอบช่วยเหลือ

ผู้อื่นเมื่อเกิดเรื่องเดือดร้อน และชาวมุสลิมกับชาวไทยพุทธให้การยอมรับและไว้วางใจแก่บุคคลที่เคารพนับถือ ดังนั้น เจ้าหน้าที่ที่ทำงานเกี่ยวข้องด้านผู้สูงอายุ จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ เข้าใจเรื่องวัฒนธรรม และสามารถสื่อสารภาษามลายูกับผู้สูงอายุชาวมุสลิมได้

7. สรุป อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง การปรับตัวด้านการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมในภาคใต้: กรณีศึกษาจังหวัดสงขลา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตด้านการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา อันจะนำไปสู่การจัดทำข้อเสนอแนะเพื่อเตรียมความพร้อมด้านการปรับตัวและการทำงานของกลุ่มที่กำลังจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ

จากผลการศึกษา จะเห็นได้ว่า ผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชนบทมีการปรับตัวด้านวิถีการประกอบอาชีพตามช่วงวัย กล่าวคือ มีระยะเวลาในการทำงานที่ลดลง สามารถทำงานได้ทุกวัน ไม่กำหนดชั่วโมงการทำงาน แต่สามารถเลือกเวลาทำงานหรือเวลาหยุดงานได้ตามความเหมาะสมหรือความจำเป็น อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุจะเป็นกลุ่มที่เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ มากมาย ทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุ เกิดจากร่างกายที่มีความเสื่อมถอย การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น การออกจากงาน การแยกครอบครัวของลูกหลาน ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทางสภาพแวดล้อม วัฒนธรรม และเทคโนโลยีที่รวดเร็วไปไม่หยุดยั้ง นอกจากนี้ ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและงานฝีมือ ทำให้สามารถมีรายได้และถ่ายทอดภูมิปัญญาให้กับลูกหลานได้ สืบทอด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกุล สุนทรธาดา และคณะ (2553) ที่มีมุมมองว่า รูปแบบการทำงานของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทเกือบทั้งหมดเป็นการทำงานนอกระบบ (ผู้สูงอายุที่ทำงานในระบบมีน้อยมาก ๆ) การทำงานส่วนใหญ่ทำงานที่เป็นกิจกรรมของตนหรือครอบครัว ได้แก่ งานในภาคเกษตรเพื่อยังชีพหรือขาย ซึ่งทำกันมาเป็นเวลานานและตั้งใจจะต่อไปจนกว่าสุขภาพร่างกายจะไม่ไหวมักอยู่ในรูปของเกษตรพอเพียง เพื่อให้มีกินมีใช้ในครัวเรือน เหลือกก็แบ่งขายเป็นการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ รองลงมาคือ การประกอบอาชีพอิสระ เช่น ค้าขาย

ผลิตของกินของใช้ เช่น ทำน้ำพริก ทำขนม เลี้ยงปลา ฯลฯ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นงานที่สามารถทำได้ที่บ้าน ใช้ต้นทุนในการดำเนินการต่ำ อาศัยเงินทุนจากการออมหรือกู้เงินจากกองทุนหมุนเวียนภายในชุมชน การผลิตใช้เทคโนโลยีต่ำหรือใช้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ดั้งเดิม สามารถบริหารจัดการได้ง่าย แต่ได้รับความสนใจจากภาครัฐในการส่งเสริมสนับสนุนน้อย

การเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอิสระมากขึ้นในวัยหลังเกษียณของผู้สูงอายุชาวมุสลิม ก็สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธีรธัญญา วงษ์พรหม ธนะจักร เย็นบำรุง และคณะ (2558) ที่พบว่าผู้สูงอายุที่ทำงานอยู่ในกลุ่มอาชีพอิสระแบบปัจเจกบุคคลส่วนใหญ่มีอิสระในการทำงาน สามารถกำหนดประเภทของงานและช่วงเวลาทำงานได้ มีระยะในการทำงานทุกวัน แต่ไม่ได้ทำทุกวัน ตลอดจนใช้ชุดประสบการณ์ ทักษะที่สะสมอยู่ในตัวผู้สูงอายุในการประกอบอาชีพเพื่อหารายได้ และมีลักษณะงานที่เหมาะสมกับวัยและสมรรถภาพทางร่างกายของผู้สูงอายุ เช่น งานหัตถกรรม (ทอผ้า ทอเสื่อ จักสาน ฯลฯ) งานค้าขาย (อาหารเครื่องดื่ม ของชำ) งานบริการ (เครื่องซักผ้าหยอดเหรียญ มอเตอร์ไซด์รับจ้าง) เช่นเดียวกับงานวิจัยของธนภรณ์ จิตดินันท์ (2560) ที่มีมุมมองว่า การเพิ่มทักษะและการจัดหางานให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุ จะช่วยเพิ่มความสามารถในการหารายได้ซึ่งภาครัฐมีโครงการฝึกอบรมแรงงานสูงอายุเพื่อเพิ่มโอกาสในการประกอบอาชีพที่หลากหลายมากขึ้น และมีการคุ้มครองทางสังคมให้ผู้สูงอายุพึ่งพาตนเองได้ นอกจากนี้ ภาคเอกชนก็มีส่วนช่วยพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ เช่น เกาหลีใต้และญี่ปุ่นมีการคิดค้นหุ่นยนต์สำหรับดูแลผู้สูงอายุ

สำหรับผู้สูงอายุชาวมุสลิม การทำงานเพื่อหาเลี้ยงชีพ เป็นความดีที่ศาสนาสนับสนุน เพราะศาสนาอิสลามไม่ส่งเสริมให้มุสลิมอยู่กับบ้านหรืออยู่กับมัสยิดเพื่อทำอิบาดะฮ์ (การปฏิบัติ นอบน้อม และจงรักภักดีต่อพระผู้เป็นเจ้า) อย่างเดียว โดยไม่สนใจต่อการหาเลี้ยงชีพ ท่านศาสดามุฮัมมัดสอนว่าอาหารหรือค่าใช้จ่ายที่ได้มาด้วยน้ำพักน้ำแรงนั้นเป็นสิ่งประเสริฐที่สุด

นอกจากนี้ ภาครัฐควรกำหนดนโยบายในการสร้างโอกาสการทำงานของผู้สูงอายุโดยการขยายแหล่งงานไปยังเขตต่าง ๆ แทนที่จะกระจุกตัวอยู่

แค่ภายในเมือง นอกจากจะได้ประโยชน์จากการที่ผู้สูงอายุจะเข้าถึงแหล่งงานได้โดยง่ายแล้ว ยังเป็นการกระจายความเจริญรวมทั้งการขยายโอกาสในการเข้าถึงแหล่งงานของช่วงวัยอื่น ๆ ด้วย ในมุมมองของผู้วิจัย การสร้างโอกาสการมีงานทำให้แก่ผู้สูงอายุชาวมุสลิมควรดำเนินอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยคำนึงถึงความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสภาพสังคมในชุมชน ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมของชุมชน โดยการศึกษาและสำรวจข้อมูลของผู้สูงอายุในพื้นที่ เพื่อพิจารณาความเป็นไปได้ในการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุชาวมุสลิมในชุมชน เช่น ทักษะและภูมิปัญญาในท้องถิ่น ทรัพยากรธรรมชาติ พัฒนาให้เกิดอาชีพทั้งรายเดี่ยว และรายกลุ่ม สามารถพึ่งพาตนเองได้ สร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจ และสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน

ทั้งนี้ ปัจจัยสำคัญที่มีส่วนส่งเสริมสนับสนุนให้การดำเนินงานของผู้สูงอายุมีความก้าวหน้ามากขึ้น คือ ความรู้ความเข้าใจในเรื่องผู้สูงอายุรวมทั้งความร่วมมือและบูรณาการความรู้และทรัพยากรอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะภาควิชาการจากสถาบันการศึกษา สถาบันวิจัย ตลอดจนภาคธุรกิจเอกชนภาคประชาสังคม ภาคประชาชน และองค์กรเครือข่ายด้านผู้สูงอายุ ที่ได้เข้ามาทำงานร่วมกันในระดับชุมชน โดยมีเป้าหมายร่วมกันที่จะดูแลและส่งเสริมให้ผู้สูงอายุไทยของเราสามารถใช้ชีวิตในบั้นปลายได้อย่างมีความสุข โดยได้รับการเอาใจใส่ดูแลจากครอบครัวและชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและที่สำคัญ คือ ผู้สูงอายุสามารถพึ่งพาตนเองได้ เราไม่สามารถคาดหวังให้ใครมาดูแลเราหลังเกษียณได้ นอกจากตัวเราเอง ดังนั้นในขณะที่ประเทศกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุทุกคนต้องตระหนักถึงการเตรียมพร้อมเพื่อที่จะสามารถใช้ชีวิตในวัยเกษียณได้อย่างมีความสุข

8. ข้อเสนอแนะ

8.1. ภาครัฐควรสนับสนุนและส่งเสริมผู้สูงอายุชาวมุสลิมที่มีความรู้ความสามารถในการพัฒนาอาชีพ พัฒนาทักษะฝีมือแรงงานภาคการเกษตร ซึ่งมีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ รวมถึงความรู้ในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น และปราชญ์ชาวบ้าน เข้าถอดบทเรียนในชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างคน

ในชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐ ให้เกิดการบูรณาการร่วมกัน เพื่อต่อยอดการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมให้มีอาชีพที่ดี มีรายได้ ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

8.2 ในการพัฒนาแผนงานและโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุชาวมุสลิม รัฐควรแสวงหาความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะในระดับท้องถิ่น เช่น มัสยิดกลางประจำจังหวัด โรงเรียนสอนศาสนาอิสลาม (ปอเนาะ) รวมไปถึงความร่วมมือของผู้นำทางศาสนาในท้องถิ่นที่เป็นกุญแจสำคัญในการเข้าถึงกลุ่มคนเหล่านี้ได้ดีที่สุด เพื่อช่วยในการขับเคลื่อนแผนงาน และโครงการที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมให้มีประสิทธิภาพ และได้รับทราบข้อเท็จจริงในความต้องการของผู้สูงอายุชาวมุสลิม

8.3 ในการร่วมกลุ่มอาชีพหรือการมีเครือข่ายที่มีการประกอบอาชีพในชุมชน มีลักษณะแบบผิวเผิน จึงต้องได้รับการกระตุ้นจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางภาครัฐให้การส่งเสริมและสนับสนุนในการประกอบอาชีพนั้น จึงควรมีการติดตามและประเมินผลในรูปของการวิเคราะห์ที่ปัจจัย (SWOT Analysis) มีปัจจัยใดที่เป็นจุดแข็ง (Strength) จุดอ่อน (Weakness) โอกาส (Opportunity) หรืออุปสรรคของการดำเนินงาน (Threat)

เอกสารอ้างอิง

กุลล สุทธธาดา และคณะ.2553. (โครงการศึกษาแนวทางการสร้างโอกาสในการทำงานของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท). ปีที่ 31 ฉบับที่ 2 เดือน ธันวาคม-มกราคม สืบค้นเมื่อ 2563 เมษายน 4, สืบค้นจาก <http://www.popterms.mahidol.ac.th/newsletter/showarticle.php?articleid=210>.

ธนภรณ์ จิตตินันท์และคณะ. 2560. (ถอดบทเรียนนโยบายรับมือสังคมสูงวัยจากต่างประเทศ. นโยบายการเงิน ธนาคารแห่งประเทศไทย). สืบค้นเมื่อ 2563 เมษายน 4, สืบค้นจาก <https://themomentum.co/happy-life-aging-society/>.

ธัญญา วงษ์พรหม ธนะจักร เอ็นบำรุงและคณะ. 2558. (กลไกการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุที่เป็นแรงงานนอกระบบ). สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

รติมา คชนันท์. 2561. สังคมผู้สูงอายุกับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย. เอกสารวิชาการอิเล็กทรอนิกส์. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

สมนึก สกลหงส์โสภณ. 2540. ประสิทธิภาพผลการพยาบาลตามแนวคิดทฤษฎีการปรับตัวของรอยต่อการลดความเครียด และเพิ่มความสามารถการปรับตัวของผู้ดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพยาบาลสาธารณสุข บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2556. (โครงสร้างประชากร 30 ปีข้างหน้า (2): คนรุ่นใหม่วัยทำงานวันนี้กับภาระที่ต้องเลี้ยงดูคนแก่และเด็ก). สืบค้นเมื่อ 2563 มีนาคม 18, สืบค้นจาก <https://thaipublica.org/2013/08/population-structure-2/>.

สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน. 2557. ผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการด้านแรงงานผู้สูงอายุประจำปีงบประมาณ 2556 และแผนปฏิบัติการด้านแรงงานผู้สูงอายุประจำปีงบประมาณ 2557.

สำนักงานสถิติจังหวัดสงขลา. 2560. (รายงานสถิติจังหวัดสงขลา). กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม.

สำนักงานสถิติจังหวัดสงขลา. 2562. (รายงานสถิติจังหวัดสงขลา 2562). สืบค้นเมื่อ 2563 มีนาคม 18, สืบค้นจาก http://songkhla.nso.go.th/images/attachments/category/report_province/reportprovince_62.pdf.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2560. รายงานการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2560. กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. สืบค้นเมื่อ 2563 สิงหาคม 24, สืบค้นจาก <http://www.nso.go.th/sites/2014/DocLib13.pdf>.

สุจิต แววรรณเจือ. 2555. (ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุชาวมุสลิม เขตประเวศ กรุงเทพมหานคร). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

Internation Labour Organization. 2009. แรงงานสูงอายุมีผลกระทบต่อผลิตภาพการผลิตและการพัฒนาของประเทศไทย. สืบค้นเมื่อ 2564 มกราคม 13, สืบค้นจาก https://www.ilo.org/asia/media-centre/news/WCMS_104834/lang--en/index.htm.

บุคลากรกรม

เจ้าหน้าที่สำนักงานจัดหางานสงขลา, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2562
เจ้าหน้าที่พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 7 สิงหาคม 2562
นักวิชาการพัฒนาฝีมือแรงงานชำนาญการ, สัมภาษณ์วันที่ 17 สิงหาคม 2562
พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 12 กรกฎาคม 2562
ผู้นำชุมชนบ้านหัวเขา, สัมภาษณ์วันที่ 24 กรกฎาคม 2562
ผู้นำชุมชนมัสยิดหาดใหญ่, สัมภาษณ์วันที่ 24 กรกฎาคม 2562

มะสาว นามสมมติ อายุ 63 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน 2562
มะปราง นามสมมติ อายุ 60 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2562
มะหนู นามสมมติ อายุ 72 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2562
มะพลอย นามสมมติ อายุ 72 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2562
ปิยะาว นามสมมติ อายุ 66 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน 2562
มะม่วง นามสมมติ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน 2562
มะขาว นามสมมติ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2562